

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.15421/391940>

Андрушко О. В.,
кандидат юридичних наук, доцент, докторант докторантури
Національної академії
Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

КРИМІНАЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

CRIMINAL PROCEDURAL RESPONSIBILITY FOR OFFENSES IN A CRIMINAL PROCEEDING

У статті розглянуті проблеми удосконалення нормативно-правового регулювання кримінальної процесуальної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі. У статті наведені вихідні теоретичні характеристики кримінальної процесуальної відповідальності та система її заходів.

Визначено тенденції розвитку нормативно-правового регулювання кримінальної процесуальної відповідальності: уточнення та закріплення процесуальних обов'язків учасників процесу; розширення переліку учасників кримінального провадження, до яких можуть застосовуватися її заходи; уточнення окремих правових процедур; визначення нових складів кримінальних процесуальних правопорушень; удосконалення юридичної відповідальності суб'єктів кримінального процесу, наділених владними повноваженнями.

З метою уніфікації всіх видів судочинства пропонується кримінальне процесуальне законодавство доповнити статтею «Окрема ухвала (постанова) суду (судді, слідчого судді)». Констатовано, основним критерієм розмежування видів відповідальності є ступінь суспільної небезпеки процесуального правопорушення. Склади процесуальних правопорушень повинні бути конкретизовані в окремому нормативно-правовому акті: Кодексі про процесуальні правопорушення, а також види юридичної відповідальності за їх вчинення.

Запровадження грошового стягнення до порушників порядку судового засідання (й в інших правопорушеннях) призведе до пошуку способів усунення колізії між процесуальним «грошовим стягненням» та адміністративним «штрафом». У разі варіативності вирішення цієї та інших колізій перевага в нормативно-правовому регулюванні повинна надаватися заходам процесуальної відповідальності. Перспективою удосконалення нормативно-правового регулювання кримінальної процесуальної відповідальності вбачається посилення її ролі в укріпленні ефективності та законності здійснення кримінального провадження шляхом посилення її карального та правовідного впливу.

Відповідно до цього нами підтримані окремі наукові пропозиції до удосконалення законодавства та деякі, що запропоновані самостійно.

Ключові слова: юридична відповідальність, кримінальна процесуальна відповідальність, заходи процесуальної відповідальності, правопорушення в кримінальному процесі, суб'єкти кримінального процесу.

The article deals with the problems of improving the regulatory legal regulation of criminal procedural liability for offenses in the criminal process. In the article the initial theoretical characteristics of criminal procedural liability and the system of its actions are given.

The tendencies of development of normative-legal regulation of criminal procedural responsibility are determined: clarification and consolidation of procedural obligations of process participants; extension of the list of participants in criminal proceedings to which its actions may be applied; clarification of certain legal procedures; definition of new syllables of criminal procedural offenses; improvement of legal responsibility of subjects of the criminal process, endowed with powers of authority.

In order to unify all types of proceedings, it is proposed to supplement the criminal procedural legislation with the article "Separate decree (decree) of the court (judge, investigating judge)". It is stated that the main criterion for distinguishing between types of responsibility is the degree of social danger of a procedural offense. Composition of procedural offenses should be specified in a separate normative-legal act: the Code of procedural offenses, as well as the types of legal liability for their commission.

The imposition of a monetary fine on violators of the court order (and in other offenses) will lead to the search for ways to eliminate the conflict between procedural "money collection" and an administrative "fine". With the variation of the solution to this and other conflicts, the advantage in regulatory-legal regulation should be given to measures of procedural liability. Prospects for improving the legal regulation of criminal procedural liability are seen in strengthening its role in strengthening the effectiveness and legality of criminal proceedings by strengthening its punitive and legal influence.

Accordingly, we have supported separate scientific proposals to improve the legislation and some are proposed independently.

Key words: legal responsibility, criminal procedural responsibility, measures of procedural responsibility, offenses in the criminal process, subjects of the criminal process.

Процесуальна відповідальність та її види, зокрема й кримінальна процесуальна, «традиційно» в науці заперечуються, оскільки й по нині в теорії

права панує постулат, згідно з яким юридична відповідальність ґрунтується тільки на нормах матеріального права. С.Л. Кондратьєва з цього приводу пише:

«юридична відповідальність – завжди інститут матеріального права, що реалізується у відповідній процесуальній формі» [1, с. 4]. Дискусії щодо процесуальної відповідальності можна продовжувати безкінечно, приводячи з різним ступенем переконливості аргументи її прибічників та противників.

Загалом, в юридичній науці визнано, що кримінальна процесуальна відповідальність – самостійний вид юридичної відповідальності. Попри всі наукові суперечки з цього питання, констатуємо, що теоретична легітимність цього юридичного феномена досить обґрунтована правниками. Хоча в теорії спірними й понині залишаються питання поняття кримінальної процесуальної відповідальності, її мети, завдань, функцій, системи її заходів тощо. Поряд із цим головною проблемою є її законодавча легітимність через те, що в законі відсутній як сам термін кримінальної процесуальної відповідальності, так і чітка законодавча регламентація її заходів, механізму їх реалізації, чітко визначене коло суб'єктів відповідальності тощо. Означене й зумовлює актуальність та завдання цієї публікації.

Проблеми кримінальної процесуальної відповідальності та її заходів досліджуються вже більше ніж півстоліття. Вони висвітлені в працях учених минулого століття (Г.М. Ветрової, П.С. Елькінд, З.Ф. Ковриги, В.М. Корнукова, Я.О. Мотовіловкера, І.С. Саможенка, М.С. Строговича, М.Х. Фарукшина та інших), держав пострадянського простору (М.Х. Гафізова, О.О. Зелініної, Д.А. Ліпінського, П.А. Луїнської, С.Г. Олькова, О.С. Смишляєва, О.В. Чуклової та інших). Сучасні українські вчені (Л.В. Гаврилюк, О.В. Іваненко, М.А. Макаров, Л.В. Мединська, О.М. Овчаренко, А.М. Падалка, Е.Є. Томін, Л.Д. Удалова, В.І. Фаринник, О.Ю. Хабло, А.Я. Хитра, О.Г. Шило, М.Є. Шумило та інші) також приділяють достатньо уваги цій відповідальності. Лише за останні роки успішно захищено дві дисертації Р.М. Білоконем та А.В. Мурзановською з її проблем. На жаль, авторські пропозиції щодо нормативно-правового удосконалення кримінальної процесуальної відповідальності в повній мірі не втілені ні в парадигмі науки кримінального процесу, ні в законодавстві, що лишає її проблеми відкритими для подальших обговорень.

Метою статті є вивчення актуальних проблем нормативно-правового регулювання кримінальної процесуальної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі та шляхів їх вирішення для опрацювання пропозицій з удосконалення чинного законодавства.

Вихідні теоретичні характеристики кримінальної процесуальної відповідальності. Такі сформульовані в результаті вивчення численних наукових праць [2–14 та інші] й критичної рефлексії і сприйняті нами як базові теоретичні положення про кримінальну процесуальну відповідальність:

1. Юридичну відповідальність ми розуміємо тільки як відповідальність за правопорушення (негативний аспект). Кримінальна процесуальна відповідальність в системі юридичної відповідальності – самостійний інститут юридичної відповідальності,

якому притаманні основні положення загальної теорії юридичної відповідальності. У системі юридичної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі – це її субінститут, специфіка якого зумовлюється завданнями кримінального провадження та охороною кримінальних процесуальних відносин від неправомірної поведінки (правопорушень) суб'єктів кримінального провадження.

2. Кримінальна процесуальна відповідальність настає за вчинення правопорушень у кримінальному процесі, якими наноситься «процесуальна шкода». Правопорушення визначені в Кримінальному процесуальному кодексі (далі – КПК) України, а також в інших законах. Вониносять істотну шкоду для нормального функціонування кримінального провадження. Разом із цією відповідальністю може наставати й інша юридична відповідальність, наприклад, кримінальна у випадку підвищеної суспільної небезпеки процесуального правопорушення.

3. Цій відповідальності повинні підлягати всі суб'єкти та учасники кримінального провадження, визначені в главі 3 КПК України. Усі заперечення процесуальної відповідальності суб'єктів кримінального процесу, що наділені владними повноваженнями (суддя, прокурор, слідчий та інші) [15, с. 545; 16, с. 24; 17, с. 139], зумовлені догмою, що здавна індокринована у свідомість науковців, про незаперечність авторитету держави, її органів та посадових осіб, їх професійної бездоганності та удаваних імунітетів від критики, і, як результат, маємо недостатню наукову розробку цього питання. Д.А. Ліпінський при цьому заявляє, що «процесуальні обов'язки є включеними стосовно суб'єктів, що здійснюють правосуддя, але державно-примусова форма реалізації відповідальності за порушення норм процесуального законодавства буде кримінальною, цивільно-правовою або дисциплінарною» [18, с. 826]. Тобто штучно звужується сфера гарантій виконання обов'язків цими суб'єктами процесу шляхом нелогічного обмеження внутрішніх процесуальних можливостей охорони процесуальних правовідносин.

4. Кримінальна процесуальна відповідальність реалізується в межах кримінального провадження. Цій відповідальності більшою мірою притаманні правовідновні, ніж каральні заходи, оскільки для самозбереження нормального ходу процесу як динамічного явища важливішим є ефект постійного самоконтролю, відновлення прав суб'єктів процесу та правовідносин, належних правових процедур, ніж факт кари.

5. Правовими наслідками (типovими процесуальними санкціями) за вчинення процесуальних правопорушень у межах реалізації кримінальної процесуальної відповідальності є: обмеження (скасування) процесуального права чи повноваження та покладання додаткового обов'язку.

6. Систему її заходів, на нашу думку, становлять: скасування за наявності відповідних підстав процесуальних рішень (п. 7 ч. 2 ст. 36, п. 1 ч. 2 ст. 307, ст. 412 та інші КПК України); відмова прокурора у погодженні клопотання слідчого

(п. 10 ч. 2 ст. 36 та інші КПК України); відсторонення прокурора від повноважень у кримінальному провадженні через неефективне здійснення ним нагляду за дотриманням законів під час проведення досудового розслідування (ч. 3 ст. 37 КПК України); відсторонення слідчого від подальшого ведення досудового розслідування в разі неефективного досудового розслідування (п. 2 ч. 2 ст. 39 КПК України); відмова захисника від виконання своїх обов'язків (п. 3 ч. 4 ст. 47 КПК України); відмова від захисника або його заміна (ст. 54 КПК України); накладення судових витрат на спеціаліста, пов'язаних з оголошенням перерви в судовому засіданні, у разі його неприбуття до суду без поважних причин або неповідомлення про причини неприбуття (ст. 72 КПК України); рішення про відвід, якщо за наявності підстав для відводу не був заявлений самовідвід (ст. ст. 75–81 КПК України); визнання доказів недопустимими (ст. ст. 86–89 КПК України); відмова в цивільному позові, залишення його без руху (ст. ст. 128, 129 КПК України, ст. ст. 185, 186 ЦК України); привід (ч. 2 ст. 139, ст. 140–143 КПК України); грошове стягнення (ст. ст. 144–147 та інші КПК України); проведення обшуку в разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 166 КПК України); відмова слідчим суддею у задоволенні клопотання слідчого, прокурора (ч. 3 ст. 176 КПК України); обрання більш жорсткого запобіжного заходу в разі невиконання особою обов'язків за особистим зобов'язанням (ч. 2 ст. 179 КПК України); звернення застави в дохід держави (ч. 8 ст. 182 КПК України); збільшення розміру застави (ч. 9 ст. 182 КПК України); звернення застави на виконання вироку в частині майнових стягнень (ч. 11 ст. 182 КПК України); невизначення розміру застави під час обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (п. 3 ч. 4 ст. 183 КПК України); подовження строку тримання під вартою (ст. ст. 197, 199 КПК України); залишення без розгляду клопотання про зміну запобіжного заходу (ч. 5 ст. 201 КПК України); повна або часткова відмова в задоволенні клопотань та скарг (ч. 2 ст. 220, п. 4 ч. 2 ст. 307, ч. 3 ст. 315 та інші КПК України); неможливість використати як докази відомості, щодо яких не було здійснено відкриття (ч. 12 ст. 290 КПК України); проведення кримінального провадження (досудового розслідування та судового розгляду) *in absentia* (ч. 1 ст. 297-1 КПК України); правові наслідки за результатами оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування (ч. 2 ст. 307, ч. 2 ст. 313 КПК України); попередження та видалення обвинуваченого та інших осіб із зали суду за порушення порядку судового засідання (ст. 330 КПК України); усунення присяжного від подальшої участі в судовому розгляді в разі невиконання ним обов'язків, передбачених ч. 2 ст. 386 КПК України (ст. 390 КПК України); скасування вироку, яким затверджена угода про примирення або угода про визнання винуватості, в разі її ненавмисного невиконання (ст. 476 КПК України); обмеження участі законного представника у кримінальному

провадженні (ч. 3 ст. 488 КПК України); скасування заходів безпеки (ст. ст. 21–22 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»).

7. Цей правовий інститут потребує законодавчої визначеності, про що йтиметься далі.

Серед основних напрямів удосконалення нормативно-правового урегулювання кримінальної процесуальної відповідальності багатьма ученими спершу вбачається наведення її дефініції в законі. Принаймні А.В. Мурзановською пропонується законодавча дефініція, яку, на думку авторки, слід включити до ст. 3 КПК України, такого змісту: «кримінально-процесуальна відповідальність – це застосування до учасників кримінального провадження заходів кримінально-процесуального примусу за невиконання або неналежне виконання процесуальних обов'язків у випадку вчинення кримінально-процесуального правопорушення в порядку, передбаченому цим Кодексом» [18, с. 185].

Запропонована норма певним чином сформульована з дотриманням правил нормотворчої техніки, якими є: «конкретність і вичерпна повнота правового регулювання; логіка у викладенні тексту правового акта і зв'язок приписів між собою; відсутність суперечностей, прогалин, колізій у правовому акті; ясність і простота застосування та розуміння термінів, неприпустимість використання неясних, багатозначних, нечітких, емоційно забарвлених термінів; відмова від словесних штамів, застарілих виразів і рідкісних слів; стислість і компактність викладення правових норм, скорочення зайвих дублювань» [20, с. 8]. Але цими ж правилами визначається конкретність дефініції, її несуперечливість, а головне – її догматичність. Вважаємо, що включення цієї дефінітивної норми в КПК України потягне за собою подальші безплідні наукові спори з посиланням на цю норму, яка в цілому містить окреме концептуальне бачення правової сутності юридичної відповідальності, що буде зведене до доктринального розуміння юридичної відповідальності в цілому. Також це може слугувати поштовхом до своєрідного різногалузевого сплеску «парадів дефініцій відповідальності», коли науковці візьмуться пропонувати визначення різногалузових видів відповідальності в різних законах, що, вочевидь, є непродуктивним і не матиме ніяких позитивних практичних наслідків. У теорії права консенсусу між основними конкурентними концепціями юридичної відповідальності (примус, правовідносини, обов'язок та інші) не знайдено, а інтегративні визначення відповідальності часто громіздкі за змістом, вони цінні для науки, праворозуміння та правозастосування, але не для закону.

Запровадження цієї норми у ст. 3 КПК України також логічно потягне обов'язкове вживання терміна «кримінально процесуальна відповідальність» в інших статтях КПК України. А як він буде вживатися в законі – це більш актуальне питання. Зокрема, вбачаємо, що проблема ще й у тому, що всі випадки цієї відповідальності передбачити в законі немож-

ливо, на зразок Кримінального кодексу чи Кодексу України про адміністративні правопорушення.

На нашу думку, в КПК України можливо було би вжити термін «кримінальна процесуальна відповідальність» у таких випадках:

1) під час визначення окремих заходів забезпечення кримінального провадження, наприклад, застосування грошового стягнення. Але це дещо натягнута пропозиція, оскільки термінологічне підтвердження того чи іншого виду процесуальної відповідальності додаткового законодавчого обтяження в КПК не потребує. Грошове стягнення має ще й подвійну процесуальну природу: захід забезпечення кримінального провадження та вид процесуальної відповідальності. То який його аспект відобразити в КПК? Удосконалення спершу потребують самі процедури відповідальності;

2) у разі визначення заборони зловживання процесуальними правами та повноваженнями як однієї з форм правопорушення в юридичному процесі. У КПК України лише один раз згадується про наслідки повторно заявленого відводу, який має ознаки зловживання правом на відвід з метою затягування кримінального провадження (ч. 4 ст. 81 КПК України). Загальної заборони зловживання процесуальними правами та повноваженнями в КПК України немає, як і немає загальних правил визначення складу цих зловживань. У зв'язку з цим пропонується ч. 1 ст. 7 КПК України («Загальні засади кримінального провадження») доповнити п. 23 такого змісту: «неприпустимість зловживання процесуальними правами та повноваженнями». Також доповнити КПК України ст. 29-1 із назвою «Неприпустимість зловживання процесуальними правами та повноваженнями», зміст якої викласти за узгодженням зі змістом ст. 44 ЦПК України, ст. 45 КАС України, ст. 43 ГПК України з урахуванням специфіки кримінального провадження, де право визначення факту зловживання правом відноситься не тільки до повноважень суду, а й інших суб'єктів процесу, який здійснює провадження у справі. Це сприятиме уніфікації різних видів судочинства, яка стосовно кримінального провадження була дещо частково проведена під час останньої реформи процесуального законодавства згідно із Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII.

Для встановлення загальної заборони вчинення процесуальних правопорушень слід доповнити ч. 1 ст. 131 КПК України другим реченням такого змісту: «Учасники провадження у разі невиконання процесуальних обов'язків несуть відповідальність, передбачену законом», у чому проявиться юридична природа кримінальних процесуальних правопорушень та відповідальності за них. І також ч. 1 ст. 9 КПК України доповнити реченням: «За невиконання вимог законодавства наступає юридична відповідальність, передбачена законом».

Фактично вживання терміна «кримінальна процесуальна відповідальність» у КПК України неможливо через те, що за правопорушення в кримінальному процесі може наставати як процесуальна, так й інша юридична відповідальність.

Аналіз результатів наукових досліджень дає змогу виокремити такі тенденції розвитку нормативно-правового регулювання кримінальної процесуальної відповідальності.

1. Уточнення та закріплення процесуальних обов'язків учасників процесу. Так, «слід закріпити обов'язок прибувати за викликом представника, законного представника потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, понятого» [21, с. 391–392], а також наслідки за неприбуття за викликом – грошове стягнення. Конструюючи права та обов'язки суб'єктів процесу, слід керуватися правилом: немає обов'язку без відповідальності за його невиконання. Отже, потребується уточнення відповідальності кожного суб'єкта кримінального провадження як складового елемента їх процесуального статусу в спеціальних нормах КПК України або в окремому нормативно-правовому акті (Кодексі процесуальних правопорушень) [29, с. 14; 30, с. 180], в якому передбачити типові істотні процесуальні правопорушення для всіх видів юридичного процесу, та заходів відповідальності за їх вчинення.

2. Розширення переліку учасників кримінального провадження, до яких можуть застосовуватися її заходи. Насамперед це стосується грошового стягнення [20, с. 188–189; 21, с. 391–392]. Так, суб'єктами відповідальності мають бути: перекладач, експерт, спеціаліст, захисник, цивільний позивач, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт. Пропонується накладати грошове стягнення на присяжного за відлучення із зали судового засідання під час судового розгляду [22, с. 159]. Для присяжного передбачено адміністративну відповідальність (ст. 185-3 КУпАП) за неприбуття в судові засідання без поважних причин, яке згідно з ч. 4 ст. 65 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» розцінюється як неповага до суду. Грошове стягнення повинне накладатися й на обвинувача, захисника та представника за невиконання ними розпоряджень головуючого [23, с. 10]. Допустимо передбачити грошове стягнення для захисника й у разі умисного зриву ним проведення процесуальних дій. Також потребується розширення переліку учасників кримінального провадження, на яких має покладатися обов'язок відшкодування витрат, зумовлених їх неявкою до суду.

3. Уточнення окремих правових процедур: можливість оскарження рішення про накладення грошового стягнення, погодження з прокурором клопотання слідчого про накладення грошового стягнення, уточнення строку подання клопотання про накладення грошового стягнення [22, с. 164], надання учаснику кримінального провадження копії клопотання про накладення на нього грошового стягнення та копій матеріалів кримінального провадження, якими прокурор обґрунтовує свої доводи [24, с. 104–106]; повернення клопотання про накладення грошового

стягнення прокурору [25, с. 270], визначення способу, порядку, строків виконання та наслідків невиконання рішення про накладення грошового стягнення [21, с. 392], відстрочення сплати грошового стягнення [26, с. 9; 27, с. 212], визначення форми, змісту та способу повідомлення про неможливість прибуття за викликом [28, с. 136]. Разом із цим слід покласти повноваження застосування грошового стягнення та вжиття заходів до порушників порядку судового засідання під час судового провадження на головуючого, а не на суд (у ч. 2 ст. 144, ч. 3 ст. 330 КПК України), для одноособового та оперативного вирішення цього питання щодо учасників процесу, в тому ж числі й в адміністративному порядку, й щодо присяжного. Слід також в окремих статтях, якими визначаються заходи процесуальної відповідальності, усунути формулювання диспозитивного характеру, а відповідно до публічності кримінальних процесуальних правовідносин закріпити імперативний метод застосування заходів процесуальної відповідальності суб'єктами владних повноважень. Вона повинна мати безумовний характер. Доповнити ст. 303 КПК України положенням про направлення головуючим матеріалів правопорушення, що містять ознаки кримінального правопорушення, прокурору для внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

4. Визначення нових складів кримінальних процесуальних правопорушень. Так, на думку Р.М. Білокона, грошове стягнення слід також застосовувати у разі: безпідставної відмови в наданні витребуваних речей, документів, відомостей, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні; невиконання ухвали слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження; умисного знищення чи пошкодження речового доказу чи документа; недотримання узгодженого строку підготовки висновку експерта; зловживання правом на відвід; порушення порядку в залі судового засідання чи невиконання розпоряджень головуючого [21, с. 392]. Нагадаємо, що за порушення порядку в залі судового засідання чи невиконання розпоряджень головуючого передбачена адміністративна відповідальність згідно зі ст. 185-3 КУпАП.

5. Удосконалення юридичної відповідальності суб'єктів кримінального процесу, наділених владними повноваженнями. З прийняттям у 2012 році нового КПК України суттєво обмежено можливості судового контролю. Так, згідно зі ст. 23-2 КПК України 1960 року судовий контроль виражався в ініціативному праві суду винести окрему ухвалу (постанову) при встановленні у справі порушення прав громадян, порушень закону, причин і умов, що сприяли вчиненню злочину, і вимагати вжиття відповідних заходів. Адресатами таких ухвал були державні органи, громадські організації, посадові особи (незалежно від того, чи є вони учасниками процесу), а також органи дізнання, досудового слідства, прокуратури та нижчестоящі суди. Це досить ефективний засіб судового контролю. Окрема ухвала була й ефективною формою превентивного впливу судів на правопорушників,

виявлених під час провадження в кримінальних справах, у тому ж числі й правопорушень у кримінальному процесі. Окремі ухвали виносяться від імені держави і виражають осуд порушникам закону.

З аналізу змісту п. 18 ст. 3, ст. ст. 206, 369, 372 КПК України випливає, що на сьогодні в КПК України немає і згадки про ініціативне право суду реагувати на порушення законів, а отже, відсутній ефективний механізм судового контролю на реагування порушень закону з боку судів. Самостійно суд реалізувати це в кримінальному провадженні не може, оскільки згідно з ч. 2 ст. 19 Конституції України: «Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України». Суд таких повноважень у кримінальному провадженні не має.

Водночас окремі ухвали можуть виносити суди в цивільному (ст. 262 ЦПК України), адміністративному (ст. 249 КАС України) та господарському (ст. 246 ГПК України) судочинстві. Фактично повноваження суду в кримінальному судочинстві не виправдано та штучно обмежені. Окремі ухвали можуть стати індикатором правопорушності в кримінальному судочинстві. З метою уніфікації всіх видів судочинства пропонується КПК України доповнити статтею «Окрема ухвала (постанова) суду (судді, слідчого судді)», з урахуванням юридичної конструкції відповідних статей про окремі ухвали суду в цивільному, адміністративному, господарському судочинстві. Це у свою чергу забезпечить сталість та єдність судової практики з попередження порушень законодавства в різних юридичних провадженнях.

Висновки. З наведеного вважаємо, що неможливо і недоцільно законодавче визначення та вживання терміна «кримінальна процесуальна відповідальність в КПК України», оскільки вона може застосовуватися за правопорушення самостійно, субсидіарно з іншими видами юридичної відповідальності, а для дисциплінарної відповідальності в багатьох випадках є передумовою (юридичним фактом) для настання останньої. Потребується також теоретичне осмислення розмежування підстав для настання того чи іншого виду юридичної відповідальності за те чи інше процесуальне правопорушення, основним критерієм розмежування видів відповідальності є ступінь суспільної небезпеки процесуального правопорушення.

У КПК України містяться норми кримінальної процесуальної відповідальності загального характеру, вони подані несистематизовано, що дає можливість розширено їх тлумачити, а отже, й довільно конструювати склади кримінальних процесуальних правовідносин та встановлювати процесуальну відповідальність за їх вчинення. Склади процесуальних правопорушень повинні бути конкретизовані в КПК України або в окремому нормативно-правовому акті (Кодексі про процесуальні правопорушення), а також види юридичної відповідальності за їх вчинення.

Запровадження грошового стягнення до порушників порядку судового засідання (й в інших правопорушеннях) призведе до пошуку способів усунення колізії між процесуальним «грошовим стягненням» та адміністративним «штрафом». У разі варіативності вирішення цієї та інших колізій вважаємо, що перевага в нормативно-правовому регулюванні повинна надаватися заходам процесуальним відповідальності.

Перспективами удосконалення нормативно-правового регулювання кримінальної процесуальної відповідальності вбачається посилення її ролі в укріпленні ефективності та законності здійснення кримінального провадження шляхом посилення її карального та правовідновного впливу. Відповідно до цього нами підтримані окремі наукові пропозиції до удосконалення законодавства та деякі запропоновані самостійно.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кондратьева С.Л. Юридическая ответственность: соотношение норм материального и процессуального права : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Москва, 1998. 23 с.
2. Ветрова Г.Н. Уголовно-процессуальная ответственность : монография. Москва : Наука, 1987. 112 с.
3. Зеленина О.А. О некоторых аспектах процессуальной ответственности участника уголовного производства. *Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России*. 2011. № 2 (50). С. 85–91.
4. Іваненко О.В. Процесуальна відповідальність як окремі і самостійний вид юридичної відповідальності. *Право України*. 2006. № 3. С. 32–36.
5. Коврига З.Ф. Уголовно-процессуальная ответственность. Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1984. 190 с.
6. Корнуков В.М. Меры процессуального принуждения в уголовном судопроизводстве. Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1978. 137 с.
7. Медінська Л.В. Кримінально-процесуальна відповідальність сторін кримінального провадження. *Університетські наукові записки*. 2013. № 3 (47). С. 463–468.
8. Молев Г.И., Молева Г.В. Общетеоретические аспекты процессуальной ответственности. *Известия ПгПУ им. В.Г. Беллинского*. 2012. № 28. С. 128–133.
9. Мотовиловкер Я.О. Уголовно-процессуальная ответственность обвиняемого и уголовно-материальная ответственность виновного. *Правоведение*. 1977. № 1. С. 59–65.
10. Падалка А.М. Види юридичної відповідальності в сучасному кримінальному процесі України. *Наук. вісн. Ужгородс. нац. ун-ту. Серія: Право*. 2014. Вип. 26. С. 256–259.
11. Томін Е.С. Кримінально-процесуальна відповідальність як вид юридичної відповідальності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 6. URL: http://www.pap.in.ua/6_2014/106.pdf
12. Хитра А.Я. Правова природа кримінальної процесуальної відповідальності як виду юридичної відповідальності. *Митна справа: спец. випуск*. 2014. С. 103–110.
13. Чечина Н.А., Элькин П.С. Об уголовно-процессуальной и гражданско-процессуальной ответственности. *Сов. гос. и право*. 1973. № 9. С. 33–41.
14. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации : учебник / отв. ред. П.А. Лупинская. Москва : Норма, 2005. 815 с.
15. Овчаренко О.М. Теоретико-прикладні проблеми інституту юридичної відповідальності судді : монографія. Харків : Юрайт, 2017. 624 с.
16. Чуклова Е.В. Понятие, основания и виды процессуальной ответственности : автореф. дисс. ... на соискание ученой степени канд. юрид. наук : 12.00.01. Краснодар, 2009. 28 с.
17. Смышляев А.С. Проблемы правовой регламентации уголовно-процессуальной ответственности : дисс. ... д-ра филологии (PhD): 6D030300. Караганда, 2105. 168 с.
18. Хачатуров Р.Л., Липинский Д.А. Общая теория юридической ответственности : монография. Санкт-Петербург : Юрид. центр Пресс, 2007. 950 с.
19. Мурзановська А.В. Кримінально-процесуальна відповідальність за Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року : монографія. Одеса, 2018. 192 с.
20. Ганзенко О.О. Система засобів нормотворчої техніки. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 4. Том 1. С. 7–11.
21. Білокін Р.М. Кримінально-процесуальна відповідальність : монографія. Київ : Вид. центр «Кафедра», 2017. 430 с.
22. Фаринник В.І. Теоретичні, правові та праксеологічні проблеми застосування заходів забезпечення кримінального провадження в кримінальному процесі України : дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2018. 565 с.
23. Гафизов М.Х. Денежное взыскание как мера уголовно-процессуального принуждения : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Москва, 2007. 28 с.
24. Макаров М.А. Прийняття слідчим суддею рішення про накладення грошового стягнення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 4. Т. 3. С. 104–106. URL: http://www.lj.kherson.ua/2015/pravo04/part_3/26.pdf.
25. Кримінальний процес : підручник / Ю.М. Грошевий та ін. ; за заг. ред. В.Я. Тація, О.В. Капліної, О.Г. Шило. Харків : Право, 2014. 824 с.
26. Попова З.В. Санкции норм процессуальных отраслей права : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Санкт-Петербург, 2012. 20 с.
27. Сопронюк О. Грошове стягнення як кримінально-процесуальна санкція за неприбуття за викликом на досудовому розслідуванні. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. 2016. Випуск 63. С. 205–215.
28. Самбор М.А. Кримінальний процесуальний кодекс України потребує вдосконалення. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2014. Вип. 728: Правознавство. С. 135–141.
29. Ольков С.Г. Уголовно-процессуальные правонарушения в Российском судопроизводстве : дисс. ... д-ра юрид. наук. Тюмень, 1994. 395 с.
30. Шумило М.Є. Реабілітація в кримінальному процесі України : монографія. Харків : Arcis, 2001. 320 с.